

Nr 223.

Av herr **Möller m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arv m. m.*

Genom proposition nr 17 har Kungl. Maj:t förelagt riksdagen förslag till reformering av vår ålderdomliga arvslagstiftning. Propositionen ansluter sig i allt väsentligt till lagberedningens år 1925 framlagda förslag till lag i ämnet.

Principiellt sett är den viktigaste nyheten i detta förslag, att kretsen av arvsberättigade släktingar avsevärt inskränkes. Medan för närvarande hur avlägsen släktskap som helst grundar arvsrätt, ifall ingen närmare besläktad arvinge är känd och den avlidne ej heller efterlämnar make, skulle enligt förslaget avlägsnare släktingar från och med kusiner vara uteslutna från arvsrätt. Till arvsberättigade släktingar — frånsett alltså efterlevande make — skulle räknas: i första hand avkomlingar efter den döde, i andra hand föräldrar, syskon och deras avkomlingar, i sista hand den avlidnes far- eller morföräldrar eller hans föräldrars syskon. Dessa sistnämnda stå följaktligen ytterst i kretsen av eventuellt arvsberättigade släktingar enligt propositionen.

Då arvsrättens problem sålunda skall upptagas till prövning av riksdagen, finnes anledning att skärskåda själva grundvalen för lagstiftningen om arv. Denna lagstiftnings utomordentliga betydelse i socialt och nationalekonomiskt hänseende ligger i öppen dag.

Arvsrätten är i själva verket en hörnsten i den nuvarande samhällsordningen. De stora ojämnheter i förmögenhet och inkomst bland samhällets medlemmar ha i arvsrätten sin väsentliga grund. I allmänhet ha de verkligt betydande förmögenheterna kumulerats tack vare arvsföljd under flera generationer. Utan arvsrätten skulle de i regel icke ha kunnat nå den storlek, som de ha. Och även om det stundom inträffar, att en stor förmögenhet samlats av en person i hans egen livstid, hade detta ofta nog icke varit möjligt, om ej personen i fråga hade vid sin start i livet haft ärvda tillgångar, som åtminstone möjliggjort yrkesutbildning eller eljest hjälpt honom fram under den första tiden. Betraktar man läget från de egendomslösa folklagrens synpunkt, så kan det sägas, att de flesta medlemmarna i dessa samhällsklasser generation efter generation kvarhållas i samma otrygga ekonomiska läge icke minst på den grund att de äro uteslutna från delägarskap i den inom samhället med allas gemensamma krafter hopsamlade förmögenheten. Denna går i arv till ett ringa fåtal av samhällets medlemmar, som på detta sätt förvärvar egendomen utan sin egen förtjänst. Ifall man gjorde det tankeexperimentet, att all arvsrätt vore

avskaffad, medan privat äganderätt förbleve tillåten, och att en persons kvarlåtenskap tillföle det allmänna att användas för allas gemensamma bästa, skulle tydligen ett sålunda ordnat samhälle icke uppvisa tillnärmelsevis de ojämnheter i förmögenhetsställning, som för närvarande förefinnas. Samhället skulle så småningom och inom ganska kort tid bli ägare av det mesta realkapitalet inom landet, och olikheterna i medborgarnas ekonomiska villkor skulle i stort sett inskränkas till vad som betingades av variationer i löner och andra arbetsinkomster.

Ehuru arvsrätten sålunda är en huvudorsak till de ojämnheter i medborgarnas förmögenhetsställning, som prägla det nuvarande samhället och som bidra till att göra dess egendomsordning så orättfärdig, kan härav icke utan vidare dragas den slutsatsen, att en bättre ordning skulle kunna införas genom ett så enkelt grepp som en ändrad arvslagstiftning, innebärande den privata arvsrättens totala avskaffande. Samhället är icke rustat för en dylik snabb socialisering av all förmögenhet. En sådan lagstiftning skulle så gott som omedelbart ställa staten eller särskilda organ för det allmänna inför de mest gigantiska uppgifter, såväl med hänsyn till förvaltning och skötsel av alla slags företag, stora och små, som i varjehanda andra avsenden. Enligt socialdemokratisk uppfattning är socialiseringsproblemet även i dess mer begränsade form, såsom avseende överförande i samhällelig ägo av de viktigaste produktiva företagen, alltför omfattande och invecklat för att kunna lösas genom en enkel lagstiftningsakt. Så mycket mindre tro vi på möjligheten av att, utan farliga rubbningar i det ekonomiska livet, på kort tid tillföra samhället all privategendom genom arvsrättens plötsliga avskaffande.

Vår principiella ställning till arvsrättens problem är densamma som vår ställning till privategendomen överhuvud, varav arvsrätten kan anses vara en utlöpare. Vi förorda icke någon plötslig och allomfattande konfiskering. Men vi anse å andra sidan, att man bör på olika vägar och i olika former tillförsäkra det allmänna ökad delaktighet i och kontroll över samhällets viktigaste tillgångar och tillika begränsa enskildas möjligheter att såsom ägare förfoga över alltför stora förmögenheter. På arvsrättens område liksom annorstädes tillämpa vi idén om en successivt fortskridande utveckling i riktning mot en för folket i dess helhet mera rättfärdig egendomsordning än den nuvarande.

En begränsning av enskildas arvsrätt och ökad delaktighet för samhället i arvfallna förmögenheter kan ske på olika sätt. Antingen kan det tänkas en anordning, enligt vilken staten blir *medarvinge* jämte de närmaste anhöriga samt *ensam arvinge*, då några nära anhöriga icke finnas. Eller ock kan statens anspråk på del i kvarlåtenskaper tillgodoses genom en genomgripande *arvsbeskattning*. Dessa båda vägar kunna även i förening anlitas. Enligt vår mening är arvsbeskattningen den smidigaste och mest praktiska metoden för en partiell konfiskering för det allmännas räkning av arvfallen egendom. Denna metod har även den fördelen att ha vunnit en viss hävd, i det att ju arvsskatt, om än i mycket olika omfattning, har funnits sedan flera decennier både hos oss och i de flesta andra länder. I en särskild motion ha vi framfört vår uppfattning om vad i denna fråga för närvarande bör åtgöras. Vid sidan av arvs-

skattens skärpning böra emellertid företagas inskränkningar i arvsrätten medelst ändringar i arvslagstiftningen, varigenom alltså båda de nämnda metoderna skulle i viss mån komma till användning. Angående förhållandet mellan å ena sidan arvsbeskattning och å andra sidan begränsning av de legala arvingarnas krets bör märkas, att sistnämnda åtgärd, så länge arvsrätt kvarstår för barn, make och syskon, icke har någon större betydelse i socialt och national-ekonomiskt avseende. Även om man endast tillerkände arvsrätt åt t. ex. avkomlingar, föräldrar, syskon och efterlevande make och gäve staten ensam arvsrätt, när inga av dessa anhöriga finnes, skulle statens andel i den arvfallna egendomen bli ytterst obetydlig, allra helst om man medgäve obegränsad testamentsfrihet. Den av lagberedningen meddelade statistiken är härutinnan belysande. Av den under 1920 arvfallna egendomen, uppgående till ett värde av nära 344 miljoner kronor, gingo nära 78 % eller 268 miljoner kronor till bröstarvingar eller efterlevande make. Till föräldrar gingo 1.91 %, till syskon och syskons avkomlingar (på grund av såväl legal arvsrätt som testamente) 13.45 %. Av återstoden gick endast en ringa del, nämligen 0.63 %, till avlägsnare släktingar, medan testamentariska förordnanden till oskylda personer och till institutioner m. m. belöpte sig till resp. 3.58 % och 2.44 %.

Vad angår den egentliga arvslagstiftningen, blir huvuduppgiften under dessa förhållanden att helt utesluta från legal arvsrätt de avlägsnare släktingarna och att i deras ställe insätta samhället såsom berättigat till »dana-arv». Denna väg har propositionen även slagit in på, och vi hälsa med tillfredsställelse dess förslag att begränsa kretsen av legala arvingar snävare än som skett i flertalet främmande länder.

Vid övervägande av vilka släktskapsled böra berättiga till arv har lagberedningen, vars förslag följer i regeringens proposition, ansett, att gränsen för arvsrätt bör dragas på sådant sätt, att därigenom någon mer avsevärd ökning av testamenten till förmån för de av lagen uteslutna skyldemännen icke kommer till stånd. Grunden för arvsrätten är enligt dess utgångspunkt *den ekonomiska och sociala samhörigheten mellan arvlåtaren och arvingen*. Där denna samhörighet normalt föreligger, bör arvsrätt finnas, icke annars. Med stöd av statistiken angående testamenten — utvisande bl. a. i vilken utsträckning testamentariska förfoganden göras i syfte att utesluta olika kategorier av legala arvingar från deras arvsrätt — anser sig lagberedningen kunna konstatera, att en sådan samhörighet är för handen ej blott mellan föräldrar och barn eller barnbarn utan även mellan syskon och i förhållandet mellan ett syskon, som själv saknar bröstarvingar, och hans syskons barn. Först när det gäller arv till föräldrars syskon anser lagberedningen en viss tvekan kunna råda om lämpligheten av arvsrättens bibehållande. Dock förordar lagberedningen även dessa släktingars medtagande.

Såsom i det föregående utvecklats, är ur ekonomisk och social synpunkt arvs-skatten den lämpligaste formen för statens delaktighet i arvfallen egendom. Med hänsyn härtill och till den obegränsade testamentsfriheten kan det visserligen sägas, att betydelsen av arvsrättsgränsens dragning inom kretsen av nära anhöriga icke är så synnerligen stor. Det finns dock ingen anledning att

medtaga någon kategori av släktingar, som regelmässigt icke stå i sådant närmare socialt eller ekonomiskt sambörighetsförhållande till arvlåtaren, att de skulle, i saknad av legal arvsrätt, ihågkommas med testamentariska förordnanden. Vi anse därför, att gränsen redan för närvarande bör dragas snävare än vad propositionen föreslår. Någon större ökning av testamentenas antal skulle sålunda knappast behöva befaras, ifall man utestängde från arvsrätt även den avlidnes farbröder och fastrar, morbröder och mostrar.

Rörande far- och morföräldrars arvsrätt yttrar lagberedningen följande:

»Vad angår dem, som här stå i stammen (farfar, farmor, morfar, mormor), äro arvfall till dem synnerligen sällsynta. Då det emellertid skulle kännas stötande, om arvet i de enstaka fall, som kunna inträffa, skulle frångå dem, synas de böra medtagas bland de arvsberättigade. Man kan här icke regelmässigt hänvisa till testamente från arvlåtarens sida, då han ofta är minderårig. I varje fall måste man sörja för, att dessa ascendenter finge njuta underhåll av kvarlåtenskapen, om de icke medtoges såsom arvingar. Detta skulle för det allmänna möta omgång och besvär utan motsvarande nytta.»

Dessa synpunkter kunna icke fränkännas betydelse. Å andra sidan innehåller förslaget den föreskriften, att arv, som tillfallit samhället, må, där det med hänsyn till omständigheterna får anses billigt, enligt Konungens förordnande helt eller delvis avstås till arvlåtarens skyldeman eller annan, som stått arvlåtaren nära. Genom ett sådant efterskänkande kunde far- eller morföräldrars intressen i mera ömmande fall tillgodoses. Emellertid anse vi icke frågan ha den betydelse, att vi påyrka förslagets ändring i förevarande punkt, helst en sådan ändring, såsom lagberedningen uttalar, måhända skulle nödvändig-göra närmare regler angående rätt till underhåll ur kvarlåtenskapen för sådana anhöriga i vissa fall.

Det kunde ock ifrågasättas att från arvet utesluta syskons avkomlingar, i vissa fall även syskon. Då emellertid vid prövning av frågan om en sådan ytterligare begränsning bör övervägas, om ej en differentiering borde ske efter arten av de objekt, av vilka den arvlättna förmögenheten består, med bibehållande av arvsrätt till egendom av mer personlig karaktär, och därjämte en sådan lagstiftning på området sannolikt skulle såsom alltför främmande för rådande sed blott framkalla testamenten i stor utsträckning till förmån för dessa kategorier av anhöriga, anse vi oss icke nu böra föreslå deras utestängande från legal arvsrätt.

Under återopande av det nu anförda hemställa vi

om sådan ändring i Kungl. Maj:ts förslag till lag om arv (1 kap. 3 par.), att från kretsen av legala arvingar uteslutas även syskon till avliden persons föräldrar.

Stockholm den 30 januari 1928.

Gustav Möller.

Rickard Sandler.

Olof Olsson.

Ernst Wigforss.

A. J. Bårg.